

*Latijns Amerika & Europa: partners in de nieuwe wereld?*

**Toespraak Ruud Treffers  
Directeur Generaal Internationale Samenwerking  
ter gelegenheid van de Latijns-Amerikadag  
(Encuentro Latino Europeo)  
Den Haag, Maandag 26 mei 2008**

**[gesproken woord telt]**

Dames en heren,

Zeer veel dank voor deze gelegenheid hier in plaats van mijn minister te spreken. Hij is zoals u wellicht uit de media heeft vernomen dezer dagen in Rangoon, in Birma. Om zich daar persoonlijk te verstaan met politieke leiders en met maatschappelijke organisaties over de situatie daar. Over de menselijke nood, maar ook over de politieke obstakels naar een goede hulpverlening. Ontwikkelingssamenwerking op z'n politiekst. Hij heeft mij gevraagd u zijn zeer welgemeende excuses door te geven. Wie hem kent weet hoe zeer de minister betrokken is bij Latijns Amerika. Ik zal hier het verhaal voordragen dat hij u graag had willen vertellen.

Dames en heren,

Latijns Amerika is een continent dat snel verandert. Aan de ene kant zien we de opkomst van Brazilië als een van de grootmachten op het economisch toneel, en volgens velen als een neoliberal piece de résistance. Aan de andere kant de forse publieke steun voor sterk op sociale rechten georiënteerde regimes, van Lula da Silva in datzelfde Brazilië tot Hugo Chávez in Venezuela, van Evo Morales in Bolivia tot Rafael Correa, in Ecuador. Politieke ontwikkelingen, economische groei, sociaal en ook gewapend conflict en bittere armoede liggen dicht bij elkaar op het Latijns Amerikaanse continent. En de veranderingen voltrekken zich in een razend tempo.

Nog maar 35 jaar geleden was het aangezicht van Latijns Amerika heel anders. De militaire dictaturen van onder andere generaal Pinochet in Chili en Videla in Argentinië riepen veel verontwaardiging op. Overal in Europa, ook in Nederland, werden

solidariteitscomités opgericht. Met het verdwijnen van de militaire dictaturen medio jaren tachtig nam de belangstelling van de Nederlandse publieke opinie echter steeds meer af.

Onterecht. Latijns-Amerika is van enorm belang voor Nederland en Europa. En dan doel ik niet op de concurrentie voor het WK voetbal in 2010. Latijns-Amerika is een regio geworden waar we economisch en politiek rekening mee moeten houden. Voor onze grondstoffenvoorziening bijvoorbeeld is de EU extreem afhankelijk van import. Naar schatting 94% van onze olie komt in 2030 van elders. Met concurrenten als China en India als kapers op de kust, met de onzekerheid van de relatie met Rusland, met de conflicten in Afrika en het Midden-Oosten, is Latijns Amerika een bron van niet te onderschatten waarde voor onze toekomst. Dit initiatief vandaag, deze tweede Encuentro Latino Europeo, is dan ook een zeer nuttig en goed getimed initiatief. Het is mij een groot genoegen dat ik vandaag namens minister Koenders deze dag kan openen!

*[neoliberalisme en geopolitisering]*

Dames en heren.

Uw kernthema van vandaag is energie, en de samenwerking op dat terrein tussen Europa en Latijns Amerika. In het backgroundpaper voor deze bijeenkomst wordt de casus-energie ten tonele gevoerd als bewijs voor het *gedeelde belang* en de *gelijkgezindheid* van de twee continenten. Europa en Latijns Amerika worden gepresenteerd als geostrategische partners met een politiek-ideologisch gelijkgestemde visie, namelijk die van multilateralisme. Van een internationale rechtsorde gebaseerd op rechtsregels, niet op macht en roof. Dit is een bijzonder interessante these tegen de achtergrond van de trend naar een wereld waarin drie nieuwe blokken elkaar naar verwachting nog meer zullen beconcurreren - de VS, de EU en China. Om macht, om voedsel, om grondstoffen. De vraag wie dan je medestanders zijn, is daarmee in zekere zin een vraag naar ons eigen voortbestaan. Het hebben van bondgenoten en leveranciers kan een mogelijkheid zijn om eventueel conflict over grondstoffen te voorkomen.

Vinden we in Latijns Amerika inderdaad de bondgenoot in ons multilateralisme, tegen het realisme van de VS en het autocratische China?

Sinds een jaar of tien zien we in Latijns Amerika een langzame politieke en sociale revolutie. De vraag is of deze slag, deze weg, in de toekomst mogelijk de Tom-Tom naar een gematigd, Europees model van ontwikkeling en democratie blijkt te zijn. Het antwoord op die vraag is zeer relevant voor ons. Het antwoord op deze eerste vraag bepaalt immers ook het antwoord op de vraag of Latijns Amerika een stabiele en betrouwbare partner is voor een bestendig bondgenootschap.

Om de vraag te kunnen beantwoorden zou ik drie test-cases willen formuleren:

- De verdeling van grondstoffen en milieugebruiksruimte;
- de verdeling van welvaart; en
- de borging van democratie en rechten.

In hoeverre lijken de Latijns-Amerikaanse en de Europese aanpak op elkaar?

*[grondstoffen, zegen of vloek?]*

Dames en heren,

Eerst de grondstoffen en de milieugebruiksruimte. Als er één ontwikkeling is die Latijns-Amerika weer definitief op de kaart heeft gezet dan is dat de toegenomen mondiale behoefte aan ruwe materialen. Wereldwijd is er behoefte aan energiezekerheid. De aanwezigheid van fossiele brandstoffen heeft Latijns-Amerika de afgelopen jaren economische welvaart gebracht. Met de toenemende krapte op de energiemarkt en vervuiling die fossiele brandstoffen veroorzaken, worden biobrandstoffen steeds belangrijker. Latijns-Amerika, en dan met name Brazilië, is een niet te onderschatten producent hiervan.

De grote vraag naar Latijns Amerikaanse brandstoffen, fossiel en bio, zorgt voor een stevige economische ontwikkeling. De economie groeide de afgelopen jaren met gemiddeld 5%. Dat is hoger dan we de afgelopen 25 jaar zagen. Dat biedt nieuwe kansen voor de landen in de regio, maar ze scheppen ook nieuwe uitdagingen.

Neem de uitdaging van duurzaamheid bijvoorbeeld. Latijns Amerika, als continent van de rijkste ecologische diversiteit ter wereld staat steeds meer onder druk door vervuiling en ontbossing. Snel smeltende ijskappen in het hooggebergte zorgen nu al voor rampzalige overstromingen in bijvoorbeeld Bolivia. Een stad als La Paz krijgt over 25 jaar te kampen met droogte. De kosten van klimaatverandering en milieuvervuiling worden op dit moment geschat op 4 tot 10% van het bruto nationaal product van de landen in Latijns-Amerika. De gevolgen van de milieuvervuiling komen vooral voor rekening van de armsten. Dat zien we wereldwijd. Het zijn de armsten die in afgelegen gebieden wonen en voor hun levensonderhoud afhankelijk zijn van natuurlijke bronnen, zoals het tropisch regenwoud of de hoogvlakte.

Een duurzame omgang met het milieu is cruciaal. Latijns Amerika lijkt zich open te stellen voor samenwerking met Europa en anderen op dit terrein. Zij het met ups and downs. We kennen allemaal de problemen van bossen die mede met ontwikkelingsgeld werden geplant en snel daarna weer platgebrand voor meer voedsel. Maar laat ik eerlijk zijn: dit is wel ook een *gedeelde* verantwoordelijkheid. Om biodiversiteit en duurzaamheid in Latijns Amerika te bevorderen, zullen ook onze eigen consumptiepatronen worden aangepast. En is het noodzakelijk dat de internationale gemeenschap de inzet van de regio hierop ondersteunt.

Nederland doet dat bijvoorbeeld door regionale initiatieven financieel te ondersteunen. De Amazon Treaty Organization bijvoorbeeld. Ook hebben we een intensieve samenwerking op milieugebied met Bolivia, Guatemala en Colombia.

De grote vraag naar biobrandstoffen zorgt niet alleen voor een enorme druk op het milieu, maar ook op de voedselprijzen. Dat leidde onlangs bijvoorbeeld in Haiti tot grote rellen. U kent de feiten. In grote delen van de wereld is in korte tijd de prijs van rijst en andere basisproducten sterk gestegen. Met de Wereldbank, in EU-verband en natuurlijk vooral met onze partners in het zuiden, proberen we dit probleem nu fors aan te pakken. Nederland heeft daarom bijvoorbeeld met Brazilië een Memorandum of Understanding afgesloten. Wij zullen samenwerken om te onderzoeken hoe de productie van biobrandstoffen en duurzaamheid het beste samen kunnen gaan.

[*de scheve verhouding* ]

Dames en heren,

Na de vraag hoe Latijns Amerika omgaat met energie, grondstoffen en voedsel ligt een tweede lakmoesproef voor een gedeelde visie met Europa op het terrein van groei en verdeling. Hoe gaat het continent om met de uitdaging om de economische groei te vertalen naar welvaart voor de gehele bevolking? De inkomensongelijkheid in de regio is groter dan waar ook ter wereld. Van de totale bevolking van 550 miljoen zielen leven er 205 miljoen Latijns-Amerikanen in armoede. Vooral jongeren, inheemse volken, Latino-Afrikanen en vrouwen zijn het slachtoffer van deze ongelijkheid. Die zich overigens niet alleen beperkt tot materiele armoede -in *bezit*; er is ook een bijzonder ongelijke verdeling in *kansen*, bijvoorbeeld qua toegang tot onderwijs en zorg.

Deze scheve verhoudingen hebben verre gaande consequenties. Ze tasten de welvaart aan. Het wantrouwen tussen de verschillende bevolkingsgroepen en sociale klassen vermindert de wil om gezamenlijk aan de ontwikkeling te werken. Het “Inter American Development Bank Report” van 2008 heeft berekend dat Latijns-Amerika tussen de 22 en 72% van haar economische potentieel misloopt. Een kwart tot driekwart van de economie!

Maar de extreme welvaartsverschillen zorgen ook voor andere effecten, zoals grote migratiestromen en criminaliteit. Natuurlijk wil ik niet beweren dat de hoge criminaliteit in Latijns-Amerika uitsluitend is te wijten aan de armoede, maar er is wel degelijk een verband. De drugshandel is een van de vele vormen van de criminaliteit in de regio en ze speelt in veel landen een negatieve rol in de samenleving.

In Nicaragua maar ook in onze partnerlanden, Colombia, Bolivia en Guatemala zetten we in op de verbetering van de positie van de armen, het eerste Millennium Ontwikkelingsdoel. In totaal hebben alle Europese lidstaten dit jaar 2,7 miljard euro beschikbaar gesteld voor de hulp aan Latijns Amerika. Dit maakt de Europese Unie meteen ook de grootste donor in het gebied.

Het sociale ontwikkelingsmodel dat Latijns Amerika kiest, zal in hoge mate bepalend zijn voor de sociale rust, de stabiliteit in de regio. En dus ook zeer relevant voor de vraag of de Latino's voor ons een *betrouwbare* partner zullen blijken. Economische groei zal vertaald moeten worden in dalende werkloosheid en vooral het betrekken van *alle* groepen bij de verdere ontwikkeling van de regio, zowel economisch als sociaal.

De meeste landen in Latijns Amerika zijn overigens op dit terrein langzaam maar zeker op de goede weg.

*[democratisering, rechten en goed bestuur]*

Dames en heren,

Het punt van de inclusiviteit, het betrekken van alle groepen, brengt mij bij de laatste test die kan dienen als proef voor de stelling dat Latijns-Amerika en Europa veel gemeen hebben, ideologische en strategische partners zijn. De test of de regio duurzaam in staat blijkt om de positieve ontwikkeling richting goed bestuur, corruptiebestrijding en het borgen van de rechtsstaat vast te houden en door te zetten.

De afgelopen vier jaar hebben we op het terrein van mensenrechten en goed bestuur een interessante ontwikkeling gezien. De democratieën in Latijns-Amerika worden steeds representatiever. In meerdere landen wordt geprobeerd om grote groepen burgers, die tot voor kort buitengesloten werden, te betrekken bij de politiek. Dit is natuurlijk positief, maar het betekent niet dat alle problemen daarmee opgelost zijn. Er is nog veel te winnen op het gebied van goed bestuur om de democratisering verder te versterken. Corruptiebestrijding, het goed functioneren van overheidsdiensten, het tegengaan van straffeloosheid, waarborgen van de mensenrechten, het hervormen van belastingstelsels. Het zijn allemaal voorbeelden van wat er verbeterd kan worden om de ongelijkheid tegen te gaan en om problemen op een effectieve manier op te lossen. Het is van groot belang dat de positieve ontwikkelingen die op dit vlak zijn ingezet in de regio worden geconsolideerd en verbreed. Nederland zal daaraan steun blijven verlenen. Bilateraal, van regering tot regering, maar ook de inzet van organisaties als het NIMD zijn essentieel. Met name om wat heet de 'local accountability' te versterken. De verantwoording van regeringen aan hun bevolking, niet aan donoren of aan al dan niet legale bedrijven.

Het NIMD-programma in Guatemala vind ik een treffend voorbeeld van een goede aanpak. Zo adviseerde het IMD bij de vreedzame machtsoverdracht van de conservatieve regering naar de sociaal-democratische regering van President Alvaro Colom. De betekenis van het IMD is daar zeker op dit moment essentieel nu President Colom probeert de veiligheid te verbeteren en de ontwikkeling van de gewone

Guatemalteken te verbeteren. Zo was het IMD betrokken bij de totstandkoming van de wet inzake moord op vrouwen en ander geweld tegen vrouwen. Deze wet is op 9 april jongstleden door het Guatemalteekse Congres aanvaard.

De rechten en positie van vrouwen zijn sowieso een kernpunt in de samenwerking die Nederland heeft met Latijns Amerika op het vlak van de rechtsstaat. Een buitengewoon gevoelig onderwerp, en een van de vier prioriteiten van minister Koenders. Zijn inzet, en die van onze ambassades, de blijvende samenwerking met vrouwengroepen lijkt duidelijk aan te haken bij de veranderingsgezinde krachten in Latijns Amerika zelf. Het NIMD in Guatemala is dus een voorbeeld. En in Nicaragua hebben we gezien dat de onmenselijk strenge abortuswetgeving is versoepeld na een kritische dialoog van lokale en internationale partijen met de regering-Ortega. In datzelfde land is eerder dit jaar door het parlement de wet op gelijke kansen aangenomen. Door deze wet zullen met name vrouwen hun positie in overheidsinstellingen kunnen verbeteren en zal gelijke behandeling kunnen worden afgedwongen. In een "caudillo"-maatschappij als Nicaragua een belangrijke stap. Nederland steunde de totstandkoming van deze wet financieel en met menskracht, denkkraft. Bij het aannemen van de wet werd expliciet vermeld door parlementslid Dora Zeledon (FSLN) dat deze wet niet zou zijn aangenomen zonder de steun van ons landje.

*[afsluiting]*

Dames en heren,

Namens mijn minister durf ik op basis van de drie test-cases, de drie lakmoesproeven - verdeling van welvaart, verdeling van milieugebruiksruimte en grondstoffen, en de borging van rechten- de stelling aan dat Latijns Amerika en Europa niet alleen veel belangen delen, maar inderdaad zowel op het wereldtoneel als binnenshuis steeds meer op hetzelfde politieke, ideologische spoor zitten.

Dat is in ons belang, als Europa. Voor ons is het van groot belang een grondstofrijke en gelijkgestemde bondgenoot onder handbereik te hebben. Maar het is ook in het belang van het continent zelf. De bekende Latijns-Amerikaanse schrijver Mario Vargas Llosa stelde dat de kracht van Latijns-Amerika in haar diversiteit ligt.

Het bevorderen en het behouden van die diversiteit is de uitdaging die Latijns-Amerika moet aangaan. Zowel op het gebied van milieu, grondstoffen, economie en de gelijkwaardige participatie van alle verschillende bevolkingsgroepen. Alleen *dan* kunnen de huidige economische verworvenheden worden omgezet in een duurzame groei en ontwikkeling van de regio. En kan de regio een van de belangrijkste bondgenoten van de EU zijn en blijven.

Ik wens u een vruchtbare bijeenkomst toe.

Dank u.